

פזמונים לאורך הדרך: דברי קשור

הערב נגיש פזמונים לאורך הדרך – לקט פזמונים מתקופות שונות בחיי הקבוץ. התזמורת השמיעה זה עתה את פזמוןם הידוע של צבי אטקין ז"ש (ארגוב): "חצור התל". למעשה מלורים הפזמונים את הקבוץ כבר למעלה מ-45 שנים: מהגרעין במשמר העמק ועד אמש על הדשא – במסיכות, חגים, חנוכות בית, טיומי כיתות במוסד, אירועים קבוציים שונים – והיכן לא?

המיוחד בפזמון הוא האוטנטיות שלו. הוא התגובה המידית על האירועים המתרחשים סביב. לעתים – בעוקצנות, לעתים – בנוסטלגיה, לפעמים בבקורת ולרוב בהומור. אך תמיד תמיד בהרבה אהבה והערכה לאנשים ולמקום. היו שנים שהפזמונים היו על הגבה. בשנים האחרונות לתדלדל קצת המקור ופינה מקומו לזמירות אחרות וחרוזים אחרים.

אבל פעם זה היה אחרת. עד כמה קדום ונכבד מקומו של הפזמון בקבוץ אפשר ללמוד מהעובדה שכבר לגרעין הראשון שהתאסף במשמר העמק – מעין הימנון. והימים ימי מאורעות 1936:

הגרעין במשמר העמק

עם ליל נעולה הגדר	ליל סהר מקסים ומחוק
ואנו כלואים בחצר	היער רומז מרחוק
זרקאור מעל הגבעה	ואנו הגרעינים
יאיר כל פינה חשוכה	בעמל נשרפים נעורים.

לאחר משמר העמק בא הגרעין לראשון לציון. פסח 1937 הפך להיות יום הולדתו של הקבוץ. הפזמון הראשון שנכתב בקבוץ ג' – בכור פזמוני הקבוץ – הוא "פזמון הקסקטין" הוא נכתב לכבוד אותו צריף ארוך וחסר-מחיצות בו השתכן הקבוץ כולו: 20 חברים ותכרות.

שיר הקסקטין

אוי, אוי ואבוי	אוי, אוי הבנות
האספו נא כל תד ושמוי	הן בלילות תמיד סובלות
באו לרפת אורות שחת	להחלבש כאן אי אפשר
גורו עמנו, הפלו בפתח	בלי לפרוץ גבר מוסר
כל פינה בקול מר צווחת	רק אמצעי אחד גותר
כאן הקסקטין.	אקרובטיקה.

ואחר כך בא הפרק על בית גן והסיפורים מוכרים. אבל אולי כאן המקום לספר, שלבית גן – נוסף על היותו מקום בו יכלו החברים להתנסות בעבודה חקלאית – היה גם אספקט נוסף דרטי וחטוי עד היום: לשם היו גם נשלחים כל מי שהיו לו בעיות בראשון: למשל – מי שלכו נשכר מאהבה נכזבת – מי שהתנאים הקשים העלו בראשו הרהורי חרטה – מי שצפיפות ה"קסקטין" העיקה על נפשו. אותן הסיבות, שבגללן יוצאים היום לשנת חופש – היו אז סיבה לצאת

לכית גן. בקיצור בית גן הפכה לעיר מקלט.

עיר מקלט

אם בראשון אין מנוח	פה מקלט ללב קודח
אם עוסקים בהתפטרות	פה מרגוע לכל איש
אז אולי כדאי לשלוח	הבוכה ומתיפת
הנה אח המזכירות.	ונכנס לעסק ביש

חמש שנים שהתה פלוגה בבית גן. אך הפירוד והמרחק מהקבוץ העיקר על החכרים. משבצת קרקע בגליל לא נמצאה - "קרב הקפיצה" הכזיב. ב-1943 נקרא הקבוץ לשלוח פלוגה להקים מצפה בנגב והפלוגה בבית גן "חוסלה"?

פרידות זוכות תמיד ליחס מיוחד. גם פרידה זו - הראשונה בפרידות-זכותה בפזמון

משלה "פרידה מבית גן" (בדפים המשוכפלים)

פרק בית גן נחתם.

ב-1943 בעצומה של מלחמת העולם החליטו המוסדות המישבים שיש לישב את הנגב. כעבור ימים מספר הביעה מלחמת כשבפיה הבשורה: יורדים דרומה.

בז' באייר-בחצות הלילה - יצאה שיירה קטנה למקום העתיד להקרא "גבולות".

כתה אז צבי:

עליהם ילך בני חיל	בחצר חיכו בגחח
אז ישבו באישון ליל	בגאון יראה גם פחד
ואחם איש חקק"ל	טנדר ומכונית משא
שהדריך את כל הנ"ל.	היוצאים אל המסע

הנגב זימן חידושים רבים לאלה שהגיעו מראשון, משונים ומוזרים יותר נראו הדברים בעיני אלה שעלו זה עתה לארץ: ראשוני הגרעין האמריקאי שהגיעו מיד עם סיום המלחמה.

(להקה האמריקאית): "באמריקה, שמה הייתי"

יקצר המצע מספר את עלילות גבולות: איך בני פורת הביא מים בצמד פרידות, מרחק 6 קמ- הקדוח הראשון שהתגלה כמלוח- חשרנות הבדואים ועצי השיטה הנטועים - אי פה אי שם במרחבי הישימון. אך בלב החבר'ה פעמה התקווה לשנים הבאות?

תאר זאת צבי:

יש מאבק עם האבק	טירה ^{קל} -אור-כמגדלור
עם חורב וציון	הוצבה בים חולוח
אך מחוחים ובטוחים	מעל צופים ומצפים
בבא הנצחון.	לבא הרבבות

דוקא אנו נגב. אותו מדבר שסגר על גבולות מכל עבר- דוקא אותו למדו התכרים לאהוב ולהכיר. לו הקדישו צבי וסשה(לא- לא סשה פיירמן!) את השיר היפה
"הורה נגב" (שירה בצכור)

גם בגבולות לא מלאה שאת הנדודים של קבוץ א"י ג'. שוב החל הפיצול להעיק ושוב הורגש הצור בנקודה של קבע. גבולות לא יכלה לשמש למטרה זו כיון שלא נמצאו בה התנאים לקיומו של ישוב גדול המטופל בילדים.

רבים לא רצו לעזוב את הנגב אבל המוסדות החליטו: 9 שנים של נדודים הן יותר ממה שאפשר להעלות על הדעת. "אתם הולכים להתישבות של קבע. לא יהיה זה בגליל- גם לא בנגב- אלא בארץ פלשת ב"תל הרוחות" שליד המושבה הותיקה גן יבנה.
 ב-3 באגוסט 1946 בא הקץ לנדודים.

הנדודים בארץ פסקו אך לא יצר הנדודים. מכאן ואילך החלו נודדים אל מעבר לים: לאירופה, ארה"ב ולשאר חלקי עולם. הנסיעות לתו"ל מלווה את הקבוץ כבר מילדותו.
 אנו היוצאים לדרך פזמון:
 באנו הפרד מכם היום
 כל הענינים סודרו בערך
 לא יאומן ממש חלום.
 כך גשוטט על ימים ויבשוה
 ורשמים נמסור בבא העת
 אם בכלל היה שם מה לראות
 אם בכלל היה כדאי לצאת.

השיר הזה לא נכתב הקיץ אלא בראשית שנות ה-50 על ידי צבי-שימו לב להמשך:

לידידים שלי אני מציע
 בשיתח קבוץ לומר ברור
 ראשית ביקור זה לי מגיע
 לא בחשבון כאן כל ויחור.
 ולידידה שלי אני אומרת
 לקבוץ האמרי דבר פשוט
 לי "יש חכמיו"ח" ולא אחרת
 הכל יבינו בבהירות.
 שנתיים את הראש קצח תוריד
 אל הקבל בכלל כל תפקיד
 זו עצה טובה זה משכנע
 אח זה אציע רק לידיד.
 והצרפי נימוקי אומנות
 ואף דמעה שזרי לקישוט
 זה מאד משפיע- משכנע
 זו עצתי לך בידידות.

וכותבים גם על נושאים פרוזאיים יותר: הכביש החדש, העזרה ההולכת ונבנית ועל הגיוסים האין-סופיים לתפ"א. על כל אלה נכתב הפזמון

"כביש יפה"

ההתישבות החצור על אף שסיימה את תקופת הנדודים לא היתה פירושה הגעה אל המנוחה והנחלה. שנתיים אחרי העליה על הקרקע פוצה מלחמת העצמאות וטור השויון המצרי- המתקדם לת"א

נעצר דוקא כמטחורי גותח מהקבוץ. את הילדים פינו לתלון והקבוץ כולו נחפר וירד לתעלות ולבונקרים.

מעומק הבונקר נשיר לך משק
פצוע, מופגז, שותח דם וכואב
כי לא נעזוב לא נניח הנשק
עדי ימוגר האויב.

בחון העמדה יעלה כה הזמר
הקול כה אטום אך בוטח, איחן
הוא כה מסחלסל אין לא סוף אין לו גמר
הם לא יוציאנו מכאן.....

והשאר מסופר בחולדות תצור

עם סיום המלחמה החלה להעסיק ביתר שאת שאלת דמותו של הקבוץ. הויכות החלה כשהציעו האמריקאים להקים תעשייה (הערה: לא כל כך מדוייק) לאתר שהוחלט בחיוב הפכה תצור לאחד מחי מחלוצי התעשייה בתנועה הקבוצית. תחילה הוקמו שני מפעלים: "שביט": למוצרי אלאקטרוניקה

ו"מסגריית חרץ" - שבשלה קוראיט למסגרייה שלנו עד היום "מסגריית בית". לימים זכתה מסגריית החרץ בשם "אמן" והיא נמצאת עד היום בבעלותנו (80%) "אמן" נתן השראה לפזמון שכתב צבי בשם "הימנון 'אמן'"

אפייני היה לשנות ה-50 הדיונים הרבים בנושא השיתוף והשיוון. ימי האכיונות חלפו עברו. בתים החלו תופשים את מקומם של הצריפים. פריטים שלא היו בעבר בהישג ידם של החברים - החלו לצוף בשטח. דומה כי הפריט השנוי ביותר במחלוקת היה הקומקום. מה לא נאמר בגנותו: שהוא יגרום להסתברות התכרים בתדרים, יגוון את התרבות, יפגע בתורה ויהרוס את הקבוץ. מצד שני סמל הקומקום את כל הטוב והיפה שכחיים שלווים ורוגעים

לי היתה לי בבית מקלחת	הייתי יושב שם ליד הקומקום
לי כורסה להסב בה בנחת	קורא, מזמזם, מנמנם בלי לקום.

כמו שהתוכחו על שיתוף ושיוון היה גם ויכות על סגנון חיים. הד לויכות נוקב בשאלה וואשטי למצוא גם במסכת סיום המוסד החינוכי של קבוצת "אילה":

אם נרצה להיות בוגרים
ולהחלבש אז בשחורים
יגידו הקטנים ביתד

"דוגמה של פושטים - איזה פחד!

ללמדכם ומכנסים שחורים היו שאלה של סגנון חיים. על מכנסי מסטיק לא העזו לחלום. וחולצה אדומה - למרות צבעה - הרגיזה את פיה האידיאולוגיה.

לקבוצת "אילה" היתה בעיה מיוחדת: הם חייבים היו לתת דוגמה לצעירים מהם. לא היה להם ממי ללמוד. אפילו בשטח של ה"זוגות" נאלצו ללמוד בעצמם (איה ושמואל, אסתר ועמרי). על המועקה הזאת כתבו ה"אילות" את הפזמון "דוגמא אישית"

מיום שבאו - נתנו האמריקאים דחיפה חזקה לפזמונאות המקומית. במיוחד הצטיינו בכצוע -ארטיסטים, יעני- . אך הם שמשו גם נושא לכתיבה ומפעם לפעם חטפו מכות מתחת לחגורה. כמו בפזמון "עשר המכות" שנכתב ב-1951:

יש מכה, יש פצע, יש היסטריקה

יש מכות שבאו מאמריקה.

האמריקאים חיברו פזמונים שבהם הטביעו את מבטאם המיוחד:

"20 לגרעין האמריקאי"

את הפזמון הזה ביצעה במקור הלהקה האמריקאית ששרה אטקין ז"ל היתה מעמודי התווך שלה.

האמריקאים - ומאוחר יותר הצרפתים - היו אלה שהקלו את העומט מעל כתפו של צבי אטקין. עד אמצע שנות ה-50 היה צבי כותב הפזמונים העיקרי וכמעט יחיד. ואם נותרו לנו פזמונים מ-20 השנים הראשונות של הקבוץ - הרי זה בזכותו. הוא כתב על הילדים הראשונים, על גבולות על בית גן-ובעצם - על מה לא? ללא צבי לאהיו בידינו היום פזמונים על הרדיו המרכזי הריכות על סגנון חיים, המקלחת המשותפת, מרכז המשק, סדרני העבודה, המטבח, הכביש, העזרה והגיוסים - והרשימה עוד ארוכה. למעשה, כל מה שהעסיק באותן השנים את חברי חצור זכה להיות ק/א/א/א מפרזמן. צבי אחראי על למעלה ממחצית הפזמונים המושרים או המוקראים כאן הערב. ללא ספק הפך צבי לנעמי שמר של חצור.

מכל הפזמונים שכתב צבי נתיחד מקום של כבוד לשיר שהפך כמעט להימנון הבלתי מוכר ש

הקבוץ

"הו מה יפה את חצורו" (שירה בצבור)

במשך שנות ה-50 וה-60 שככה את אט רוח הקרב החלוצית. בעיות של בניית המשק וטירדות יום יום נעשו חשובות יותר. הבנייה הגדולה היתה בעיצומה: "אמן", חדר האוכל, המכבסה, הקומנה, בתי הילדים, ושיכונים הותיקים.

על אלה האחרונים נכתב:

יש מי שגר בצריף רעוע

בלי מטבחון או שירותים

יש גולה בשיכון קבוע

9 שנים הם כבר סובלים.

אחר כך בא הריכות הגדול על השיפוצים - כן או לא. ויכוח זה שהסעיר בזמנו את הקבוץ זכה לפזמון בביצועה של הלהקה האמריקאית - צרפתית וכך זה הולך:

בואו המונים, לשיתח קבוץ - מחליטים היום, כן או לא שיפוץ - שכל אחד יצביע

לא נגור בחור, אלה לא תנאים - רוצים רמה תיים כמו בכל הקבוצים. או זה או הרצליה.

בסה"כ - פזמון נחמד. המלים יפרת והמנגינה נהדרת אבל אח"כ הם כבר לא הולכים ביחד.

האמריקאים-לערמת זאת-יודעים לשיר היטב. הם ישירו לנו עכשו על הפינה השקטה והיפה לכל הזמנים בפזמון שכתב צבי

"לך היתה לי פינה"....."

על הקומנה נכתבו לא פחות ואולי יותר מ-4 פזמונים? כתב צבי:
 עורו נה עובדות המחס המיכון כאן אוטומטי
 מלבישות העירומים העובדות על בגלים
 פיצתו פה ושירו יחד כל מקרה קצה פרובלמטי
 להיכל המלבושים. כאן מוצא מקום מהאים.

למסיבת הפתיחה של הקומנה החדשה כתב גלעד ז"ל את הפזמון:
"קומנה"

בין הפזמונים שנכתבו ב-35 שנות קיומו של הקבוץ יש קבוצה קטנה של פזמונים המוקדשים לדמיות בקבוץ? חברים מסויימים זכו לפזמון מסיבות שונות. פעמיים לוטות הסיבות בערפל כמ במקרה שלפנינו:

ירוקים הם מי הודי
 הריחות באים פתאום
 זה לא ברכט וגם לא שקספיר
 זהו בבי בא הלום.

(האם מישהו יודע מהי ומי כתב את השיר????)

סימה זכתה לפזמון על סיום עבודתה בבית הילדים- חיים בנדולין אף הוא זכה בפזמון לרגל חתונתו. אך הדמות המוצגת והמפוזמנת ביותר בחצור הוא ללא ספק חיים טל. באותה תקופה היתה יפה(רעייתו) סדרנית עבודה ולכל שריפה היה חיים נחלץ ורץ. שלא נדע מה היה להם אחרי העבודה בחדר. הריהם
" חיים טל ויפתו "

הילדים הראשונים זכו כל אחד לשיר משלו. אבל אחרי ששיחת הקבוץ אישרה שמותר ללדת- אי אפשר היה כבר להדביק את הקצב. משגדלו הילדים הפכו לכותבי פזמונים בעצמם. מסכת י"ב של "אילה" משקפת את השתנות האוירה בארץ ובקבוץ.

במסיבת "דביר" שנתיים מאוחר יותר- מתמודדים החבר'ה במונשת אבותיהם בעזרת האירוניה:

חיילי העתיד גבורי הקבוץ
 הלוחמים לצדקת העולם
 שרוולינו נפשיל ונצעד להציל
 את כבודם של ערכי האדם.

"דגן" ו"עומר" לא כתבו מסכת לסיום המוסד אלא הציגו מחזות ולכן נדלג עליהם כאן. אבל "סלע"-הקבוצה הראשונה שסיימה את המוסד לאתר ה"מהפך" הרעיוני של מלחמת ששת הימים

כבר איננה עוסקת בכלל באידיאולוגיה. המטרה א-פרופר "סלע" היא לעשות חיים.

שור לימין חזק ואמץ

איך עוד נזכור את לילות השנה"צ

קומזיץ סביב אש, משחקים צופיים

כן אין ספק שעשינו חיים.

אבל העובדה כי משהוא השתנה בהשקפות הרורות במוסד באה לידי ביטוי במסכת הסיום של קבוצת "שחף". כאן כבר מסתמנת המגמה של "אין תשובות" ו"הכל פתוח":

האם כל התינוך הזה הוא טוב ומספק

על מה אנחנו כדור זה צריכים להאבק?

האם קבוץ צודק וטוב יותר, לא רק על הנזיר?

ואיך פותרים את המשבר שבאיזור הזה נוצר?

בשנות ה-60 היה המוסד המקומי בשיא פעילותו. בארץ נתנו את הטון הלהקות הצבאיות.

יוצאיהן הקימו את להקת ה"תזנגולים" שזכתה לאהדה עצומה. "דביר" הקימס לה להקב מתחרה

ממשיכה שנקראה "האפרוחים". חבריה היו: יזהר ז"ל, אלירן, חגי, איציק, ארנון, דורון,

וגדעון פ., פזמוני האפרוחים לוקטור במחברת מיוחדת אך כל המאמצים למצוא אותה עלו בתוהו.

החיפושים הרחיקו עד לוס אנג'לס אל אורי ומירה.

ל"אפרוחים" לא קמו להקות מתחרות במוסד עד "סלע". להם היתה להקה: "השועל הגלמוד"

שמה. את הפזמונים כתב גלעד ז"ל שהיה בעל סגנון קליל קולח ומלא הומור. הוא גם היה פורה מאד

ושלשה פזמונים בערב זה הם: פרי עטו. ל"שועל הגלמוד" קמה להקה מתחרה בקבוצת "שחף".

היתה זו "שלישית הדרכים" (אדי-מיכה-אילן). במשך זמן מה התנהל קרב בין הלהקות על השליטה

במוסד: השועל הגלמוד הצטין בפזמונים השנונים ואילו שלישית הדרכים העלתה כמה

מערכונים (מוצלחים).

לססוף התאחדו הלהקות ואיך קראו ללהקה החדשה אם לא... "שועל הדרכים". הפזמון

הראשון שכתב גלעד ללהקה החדשה הוקדש לכלבה של "שחף": דיקי שהצטיינה ביללות המעצבנות

שלה אל תוך הלילה.

"דיקי"

במסיבת א' סיום החופש הגדול 1967 הופיע "סלע" בפזמון הבא- פרי עטו של גלעד:

"סיום החופש הגדול"

עברנו כברת דרך ארוכה. רבות היו התקוות לעתיד ורבים היו המכשולים, הספקות והדאגות

שבדרך. השמחה והעצב, הצחוק והשנינה שזורים בשרות ששמענו- ביטוי נאמן לרגשות

התברים.

הערב מסובים כאן 3 ואולי אף 4 דורות. כל דור דואג לדור שיבוא אחריו. חשוב

היה לאלה שהקימו את הקבוץ איזה קבוץ יורישו לבניהם. חשוב היה להם שכניהם יכירו

ויאהבו את המקום. לכבוד חג ה-20 כתבו הותיקים פזמון. נראה שכתו של פזמון זה

יפה לכל הזמנים

היום הביטור
התקמטו פנינו
וקומתנו כבר השתוחחה
אבל עדין לא אברה רוחנו כלל
אף כי עברנו יחד דרך ארוכה.

לבוא להנה לא מאד רצינו
אהבנו אח גבולות הקטנטנה
אבל כשרק על הגבעה עלינו
הנוף שבה את לבנו בסערה

עשרים שנה האטר צעדינו
אבל לכם בנינו נאמר היום
שאנו מקורים שגם אתם תדעו
כיצד לחיות ולעהוב את המקום.